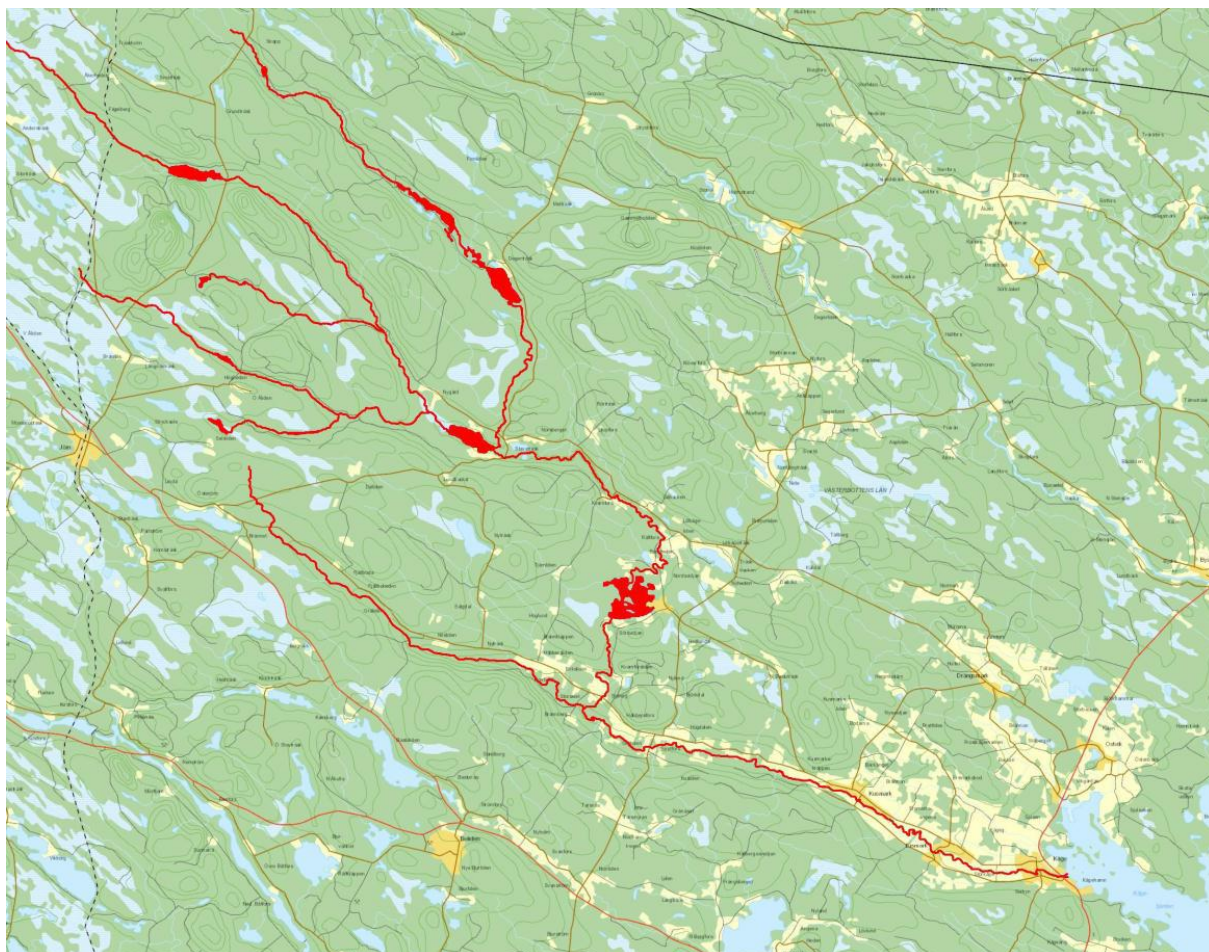

Kågeälvens biflöden

Kort redovisning av projektet
2009 - 2016

Thomas Johansson

Inledning

Flottningen i Kågeälven och dess biflöden har en lång historia. Holmforssågen var den första större sågverket i älven och uppfördes redan 1796 nere i Kåge samhälle för att vidareförädla timret från Kronans privilegeskogar. Nu tog byggnationer av dammar, flottningskonstruktioner och rensningar i älven och dess biflöden fart på allvar.

Under mitten av 1800 talet och fram till efter 1900 talets början uppfördes ett 10 tal nya sågverk längs Kågeälven och dess biflöden. I och med detta var monopolet som Holmfors såg i Kåge haft brutet och flottningen intensifierades ytterligare.

1950 startade Skellefteåortens Skogsägareförenings ekonomiska förening en såg vid Kågeälvens mynning. Detta är det enda sågverk som finns kvar i Kågedalen idag. Samtliga sågar har varit beroende av flottningen i Kågeälven och dess biflöden.

Skogsarbetet, flottningen och sågarna gav inkomster åt byarna i älvdalen och sysselsatte de flesta arbetsföra män i över ett århundrade i området.

På Landshöfdinge Ämbetets vägnar skriver Gustaf Borg Skellefteå den 11 juli 1911 en diger avhandling på 80 sidor om alla åtgärder som behövde göras för att Kågeälven med biflöden skulle bli en allmän flottled i enlighet med 1880 års flottningsstadga. Här går att finna ovärderliga beskrivningar om såväl nybyggda och gamla flottningskonstruktioner som senare skulle byggas och renoveras under tiden 1912 till 1918.

Det står sen i ett brev till Flottningsföreningen att läsa följande som en bekräftelse om att beskrivna åtgärder blivit utförda.

Den 31 dec 1918 ang. avsyning och godkännande av de flottledsbyggnader och strömmrensningensarbeten, som till inrättande av allmän flottled blivit utförda i Kåge älv med bivattendrag i Jörns och Skellefteå socknar. Norrbygdens Vattendomstol till Kåge älvs flottningsförening, c/o Skellefteå flottningsförening.

Kågeälven med biflöden var tidigare indelade i 11 distrikt belägna inom Jörns och Skellefteå socknar innan det blev en allmän flottled i oktober 1914.

Flottningen i Kågeälven med biflöden pågick ända fram till 1952. Sedan stränderna rensats, genomfördes en sista flottning av virke ner till Kåge 1956.

Den över 150 år långa historia som flottningsepoken varat i Kågeälven med alla biflöden har onekligen satt sina spår i alla berörda vattendrag. Förutsättningarna för livskraftiga bestånd av lax, öring och harr har i många av dessa vatten blivit fullständigt ödelagda. Det är ett enormt jobb att återställa våra vatten från vandringshinder, stenkistor, omledningar, sprängningar, rensningar och inte minst mer sentida illa lagda vägtrummor.

Inom detta projekt har stor hänsyn tagits till värdefulla kulturlämningar och man har inte rivit mer än nödvändigt. Samråd och avsyning på plats har gjorts med så väl Länsstyrelsen, Skellefteå Museum och berörda markägare och skogsbolag.

Projektet

Projektet Kågeälvens biflöden startade redan 2009 på initiativ av Kågeälvens nedre FvO i samarbete med övriga berörda Fiskevårdsområdesföreningar längs Kågeälven, Storfallets FvO och Kågeälvens övre FvO. Kågeälvens övre FvO blev sedermera projektägare då merparten av berörda vattendrag ligger inom detta område. Projektsammanställningen har gjorts av Thomas Johansson genom Kågeälvens nedre FvO som även varit projektledare under hela projektiden.

Sammanfattning

2009 gjordes en översiktlig inventering av redan kända vandringshinder inom Kågeälvens avrinningsområde. 2010 gjordes en fullständig inventering av samtliga biflöden som använts som flottled samt översiktlig inventering av 49 större biflöden till dessa. 2011 gjordes

elfiskeundersökningar i samtliga dessa vattendrag. Under 2012 söktes tillstånd för vattenverksamhet samt kontakt och möten med berörda markägare och FvO:n. 2013 utfördes handåterställningsarbeten. Detta var enklare åtgärder som att varsamt riva byggda vandringshinder, öppna upp stängda omlöp samt enstensutläggningar på otillgängliga platser. 2014 inleddes arbetet med maskinåterställning. En exkursion längs Kågeälven anordnades i samarbete med Länsstyrelsen, Vattenrådet och berörda FvO där ett flertal objekt inom projektet visades. Över 100 personer deltog på detta. 2015 så skedde samråd och förberedelser av kommande åtgärder samt dokumentation av utförda åtgärder samt kontakt med berörda skogsbolag. Under 2016 så fortsatte maskinrestaurering av Kågeälvens biflöden samt färdigställande av denna rapport under vintern 2016 och våren 2017 efter projektet hade slutförts. Totalt mellan åren 2009 till 2016 har det gjorts 2 579 arbetstimmar inom projektet samt 118 maskintimmar.

Finansiering

Finansiering av åtgärderna kommer från Naturskyddsföreningens fond Bra miljöval med pengar från försäljning av el märkt med Bra miljöval samt via fiskevårdsmedel från Länsstyrelsen i Västerbottens län, Vattenmyndigheten – Bottenvikens vattendistrikt, Skellefteå kommun samt Sveaskog. Totalt har projektet fått 1 221 600 kronor i form av kontanta medel under projektiden 2009 till 2016 samt personalkostnader från Skellefteå kommun motsvarande ett värde av 50 000 kronor. Projektets totala kostnad har varit 1 277 780 kronor. Överskjutande del, 6 180 kronor har täckts av Kågeälvens nedre FvO.

Syfte

Syftet har varit att återskapa och så långt det är möjligt förbättra möjligheterna för öring och lax men även andra vattenlevande organismer i berörda vattendrag inom Kågeälvens avrinningsområde. Detta i enlighet med EU's ramvattendirektiv där god ekologisk status ska uppnås i våra vatten.

Projektet bidrar även till uppfyllande av mål för bestånd av lax och öring i den gemensamma fiskeripolitiken, Helcom samt miljömål för levande sjöar och vattendrag, rikt växt och djurliv samt den av rikstagen antagna friluftspolitiken.

Återställd sträcka i Kusån.

Samråd, tillstånd och information om projektet

Ett första samrådsmöte hölls i Stavaträsk den 2 oktober 2011 därefter har information om projektet hållits för allmänheten på Kågeälvens övre FvOs årsmöten vid ett flertal tillfällen samt ett antal möten ute i byarna då önskemål om ytterligare information har efterfrågats. Samtliga berörda markägare har kontaktats med ett personligt brev under vintern 2012 om de planerade åtgärder som berört just deras mark. Vid ett antal av objekten som berört privata markägare har även dessa medverkat vid återställningen. Huvuddelen av objekten har dock legat på bolagsskog. Berörda skogsbolag, Sveaskog och Holmen har fått en speciell sammanställning där endast de objekt som ligger på deras mark funnits med. Detta gäller även för Trafikverket som har en hel del vägtrummor som behöver åtgärdas i området. Skellefteå museum och Länsstyrelsen i Västerbotten fick del av arbetsplaneringen och gjorde en avsyning på plats av ett antal skärskilt ur bevarande synpunkt intressanta objekt. Lage Johansson, Skellefteå museum samt Thomas Johansson gjorde en första avsyning den 20 juni 2013. En ny avsyning gjordes den 15 augusti med Jeanette Joelsson, Länsstyrelsen Västerbotten, Lage Johansson, Skellefteå museum, Tony Söderlund, Skellefteå kommun samt Thomas Johansson. Här beslutades att ett antal objekt inte skulle röras då skärskilda bevarandevärden fanns. Se Lage Johansson, Skellefteå museums rapporter i kapitlet ”Avsyning av objekt” i denna rapport.

Erforderliga tillstånd för Vattenverksamhet har sökts och fått av Skellefteå kommun.

Besiktning av planerade objekt inför återställning den 15 augusti 2013. Närmast i bild, Jeanette Joelsson, Länsstyrelsen Västerbotten, Lage Johansson, Skellefteå museum, Tony Söderlund, Skellefteå kommun. Med på besiktningen var även projektledare Thomas Johansson.

Utförande

Restaureringsåtgärder utförda med maskin under 2014 och 2016 har utförts så att merparten av allt sedan tidigare uppgrävt material har återbördats till vattendraget med syfte att återfå ursprungliga nivåer på botten och vattenyta så att den ursprungliga vattendragsbredden återskapats så långt detta varit möjligt. Resultatet blir en ökad produktionsareal och en naturlig strandzon. Död ved har även tillförts vattendraget på de restaurerade sträckorna. Vid tröskling av vägtrummor som utgjort vandringshinder har material från eller i nära anslutning till platsen använts. Vid trösklingen av Martinsbäcken vid utloppet från Norra Bastuträsket där närmare 20 ton stenmaterial i olika fraktioner fick transporteras dit från en närliggande grustäkt samt vid tröskling av vägtrumman vid Vidmyran där 4 ton lekgrus fraktades dit. Även ca 10 ton stenmaterial fraktades till trumman i Björklidbäcken nedströms Nyträsket. Målsättningen med trösklingarna har varit att skapa hållbara konstruktioner som i sig inte utgör något vandringshinder ens för svagsimmande arter. Konstruktionerna ska ge en tillräcklig dämningseffekt så att utloppet ur trumman till stor del ligger under vatten och bromsar upp flödet genom hela trumman samt ge ett tillräckligt djup för fisk att simma igenom under alla vattenstånd.

Resultat

Resultat av återställningsarbeten gjorda inom projektet Kågeälvens biflöden är att påverkade vattenförekomster eller delar av vattenförekomster nu har möjlighet att uppnå God Ekologisk status. Vid en ny klassning så är sannolikheten stor att utförda åtgärder resulterar i att hela Degerträskån samt Kusån kan uppnå god Ekologisk status samt att även stora delar av, Häbbersbäcken, Björklidbäcken, Martinsbäcken, Lillån och Klintån kan klassas upp till God Ekologisk status.

Trafikverket har använt det inventeringsunderlag som togs fram under år 2010 där en rad vägtrummor pekades ut som vandringshinder. Trafikverket har nyttjat konsulter från bl.a. Ecom och Sweco i det fortsatta arbetet för att åtgärda dessa trummor. Dessa objekt låg i huvudsak längs vägsträckningen Kusmark – Österjörn. Lillkågeträsk – Stavaträsk samt vägen mellan Jörn och Myrheden. Flera av de utpekade vägtrummorna har redan åtgärdats eller kommer att åtgärdas under de närmsta åren. Se vidare i kapitlet Bilagor.

Skogsbolagen Sveaskog och Holmen som är de största markägarna inom området som projektet omfattar har fått del av gjorda inventeringar. Sveaskog har meddelat att de har för avsikt att åtgärda ett flertal av de objekt i form av vägtrummor som finns på deras marker. Holmen kommer att göra en översyn under kommande år.